

Maria Kasperska-Szach
(1944–2021)

DOI 10.4467/12332135KRA.21.005.14684

Maria Kasperska-Szach (1944–2021)

Pani Maria Kasperska-Szach urodziła się 8 listopada 1944 r. w Kolbuszowej koło Rzeszowa. Po zmianie miejsca pracy rodziców zamieszkała w Krakowie, tu ukończyła Szkołę Podstawową nr 13, potem VII Liceum Ogólnokształcące im. Zofii Nałkowskiej. W 1962 r. rozpoczęła studia historyczne na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracę magisterską, której promotorem był prof. Józef Gierowski, pt. „Polityka Rzeczypospolitej wobec Rosji w latach 1674–1678” obroniła w 1967 r. z oceną bardzo dobrą. W październiku 1973 r. wstąpiła w związek małżeński z Pawłem Szachem, 30 października 1975 r. urodziła córkę Agnieszkę.

Pracę w Archiwum rozpoczęła jeszcze w czasie studiów, od 2 maja 1967 r., jako praktykantka na stanowisku młodszego archiwisty. Już w trakcie praktyki w marcu 1968 r. brała udział w przepisywaniu i kolportażu ulotek. Razem z innymi pracownikami Archiwum Aleksandrem Litewką, Zofią Włodek, Grażyną Leszczyńską i Urszulą Perkowską w budynku Archiwum przy ulicy Grodzkiej 54 wykonywała po godzinach ulotki nawołujące robotników do obrony protestujących studentów (m.in. dot. śmierci studentki Uniwersytetu Warszawskiego oraz czynnej napaści na jednego z profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego). Aresztowana w dniu 16 marca 1968 r. wraz z A. Litewką, tymczasowo przetrzymywana była w areszcie na ulicy Montelupich, a potem od 23 marca 1968 r. osadzona została w żeńskim więzieniu w Myślenicach. Sąd Powiatowy dla miasta Krakowa (sprawa o sygn. IV Kp 527/68) skazał ją ostatecznie na karę pięciu miesięcy aresztu w zawieszeniu na trzy lata, pięć tysięcy złotych grzywny i pokrycie kosztów postępowania sądowego. W trakcie procesu została zwolniona z pracy w terminie natychmiastowym w dniu 8 czerwca 1968 r. W kolejnych latach była inwigilowana w innych sprawach o kolportaż ulotek, m.in. w latach 1970–1971 w sprawie o kryptonimie „Fala”, w której poszukiwano osób drukujących odezwy

Konfederacji Narodowej, podpisane kryptonimem „Bolesław” i wysyłane do instytucji publicznych miasta Krakowa.

Po wyrzuceniu z pracy w Archiwum i zwolnieniu z więzienia od 1 sierpnia 1968 r. do 30 września 1969 r. pracowała jako młodszy bibliotekarz w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Krakowie w Dziale Opracowania Księgozbioru, potem jeszcze kilka dni w październiku 1969 r. jako młodszy bibliotekarz w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Krakowie. W Archiwum została ponownie zatrudniona z dniem 1 listopada 1969 r., do 15 listopada 1972 r. pracowała na stanowisku archiwisty. W okresie od 16 listopada 1972 r. do 31 marca 1982 r. zajmowała kolejno stanowiska starszego referenta ds. archiwalnych, inspektora i starszego inspektora w Wydziale Budżetowo-Gospodarczym Urzędu Miasta Krakowa (wcześniej w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie i Urzędzie Wojewódzkim w Krakowie).

Do pracy w Archiwum Państwowym w Krakowie wróciła 1 kwietnia 1982 r. na stanowisko adiunkta archiwalnego, a następnie mianowana została kustoszem z dniem 1 stycznia 1985 r. We wniosku awansowym oceniono ją bardzo pozytywnie: „Ocena wyróżniająca – niezwykle dokładna w pracy, wnikliwa, samodzielna, ambitna w dążności do jak najlepszego zrealizowania powierzonych jej zadań, o dużym poczuciu odpowiedzialności. Troszcząca się o dobro archiwum”. Nie było w tym ani trochę przesady. W uwagach do tego wniosku widać skromność i wyznawane przez Panią Marię zasady moralne. Napisała ona: „Po zapoznaniu się z powyższym stwierdzam, co następuje: 1. Odnośnie pracy zawodowej – zdanie Komisji jest zawyżone. 2. Odnośnie oceny społeczno-politycznej słowo »lojalny« należy zastąpić sformułowaniem szerszym »uczciwie służący prawdzie, pokojowi, sprawiedliwości społecznej, poszanowaniu prawa, godności człowieka, wzajemnemu zrozumieniu, przyjaźni między narodami, akceptujący zmiany społeczno-polityczne zachodzące na tej płaszczyźnie»”.

Równie zasadnicza była po zapoznaniu się z Kodeksem Powinności Urzędników Państwowych. Do oświadczenia dopisała: „Niniejszym zaświadczam, że zapoznałam się z postanowieniami Kodeksu Powinności Urzędników Państwowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i zobowiązuję się do ich przestrzegania, przy czym zaznaczam, że w moim rozumieniu moralność socjalistyczna nie może i nie pozostaje w sprzeczności z etyką katolicką”. Była to niezwykle odważna deklaracja w tamtych czasach.

1 stycznia 1992 r. awansowała na stanowisko starszego kustosza. W latach 80. działała w NSZZ „Solidarność” przy Archiwum Państwowym w Krakowie. Z uwagi na stan zdrowia przeszła na wcześniejszą emeryturę z dniem 30 listopada 1999 r., ale aż do 2012 r. pracowała jeszcze na pół etatu.

Pani Maria Szach jest autorką inwentarzy kilku zespołów archiwalnych, m.in. Wojewódzkiego Zespołu Poselskiego (1962–1965), Wojewódzkiego Frontu Jedności Narodu (1952–1965), Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami Gospodarczymi (1946–1952). Opracowała wraz z innymi archiwistami m.in. akta Wydziału Wojskowego i Rolnego Urzędu Wojewódzkiego Krakowskiego z lat 1945–1950 oraz zespoły Inspektoratów Pracy z lat 1889–1939. Po 1991 r. pod jej pieczę trafiły akta Archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Krakowie – była ich niekwestionowaną znawczynią, zewidencjonowała nieopracowaną ich część, wykonywała kwerendy naukowe i socjalne.

Pani Maria Szach była członkiem Komisji Archiwalnej Oceny Dokumentacji przez dwie kadencje, w latach 1992–1995 i 1996–2000. Wiedza fachowa, którą dzieliła się z młodszymi stażem pracownikami archiwum, użytkownikami zasobu archiwalnego, stażystami i studentami różnych specjalizacji, była niezastąpiona. Cieszyła się uznaniem zarówno wśród pracowników, jak i badaczy zajmujących się historią najnowszą po 1945 r.

Dokładna w pracy, wnikliwa, samodzielna, wytrwała w dążeniu do jak najlepszego zrealizowania powierzonych jej zadań, o dużym poczuciu odpowiedzialności – była równocześnie niezwykle koleżeńska i bardzo lubiana przez pracowników Archiwum.

15 marca 1998 r. wstąpiła do Wspólnoty Franciszkańskiego Zakonu Świeckich przy Sanktuarium św. Kazimierza w Krakowie, a profesję wieczystą złożyła 18 kwietnia 1999 r. (przybrała imię s. Faustyna). Przez większość lat swojej przynależności pełniła funkcję sekretarza Wspólnoty. Z Jej zawodowego doświadczenia korzystało Archiwum Główne Prowincji Matki Bożej Anielskiej OFM, gdzie od czerwca 2018 r. pomagała w porządkowaniu archiwaliów.

Była członkiem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi (1979), Odznaką „Za zasługi dla Archiwistyki” (1980), Odznaką Prezydenta Miasta Krakowa „Honoris Gratia” (2008) oraz Odznaką Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Zasłużony dla kultury polskiej” (2010).

Zmarła 3 kwietnia 2021 r. w wieku 77 lat. Uroczystości pogrzebowe miały miejsce 16 kwietnia 2021 r. w Sanktuarium św. Kazimierza przy ulicy Reformackiej 4, została pochowana na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Iwona Fischer
Archiwum Narodowe w Krakowie